

‘Als ik jeuk veroorzaak, doe ik mijn werk goed’

Dit is het tweede deel van een serie.
Vandaag: **ALEX BRENNINKMEIJER**
Nationale ombudsman

Hij zet zich schrap tegen de verruwing. Het tumult in de politiek, de roep om zware straffen, de toetreding van Powned tot het bestel. ‘De agressiviteit zit overal.’

Door **Jaap Stam**
Foto **Rob Hornstra**

De verruwing belandt in vele hoedanigheden op het bureau van Alex Brenninkmeijer (59), de Nationale Ombudsman.

Een voorbeeld. ‘Een jongetje van 6 jaar is hersendood na een ongeval. De ouders hebben alleen toestemming gegeven om het hartje te gebruiken voor orgaandonatie. Maar er worden meer organen en weefsel gebruikt. Het resultaat is dat de ouders worden geconfronteerd met een verminkt lichaam. Zij hebben het idee dat hun kind is leeg geroofd. ‘Wij ontdekten dat de formulieren voor de donatie pas achteraf zijn opgemaakt. Dat kan natuurlijk niet. Met zulke grote belangen kun je niet zo achteloos omgaan. Het had delicat aangepakt moeten worden, het is grof aangepakt.’

Lomp. ‘Dat woord zal ik niet gebruiken. Ik vermijd grove woorden bij het beschrijven van grofheid.’

Een ander geval. ‘De politie heeft met de wapenstok, dat is een heel lange en heel harde stok, een man in het gezicht geslagen en behoorlijk verwond. Op het eerste gezicht denk je: de politie is te ver gegaan. Het ging om een opstootje, er was drank in het spel, een omstander meende de boel te kunnen sussen door met zijn handen de ogen van de politiehond af te dekken. Dat betekent alarm voor een politiehond en zijn geleider. Onze conclusie: de politie moet niet worden gehinderd door burgers die het beter menen te weten.’

Hebt u zelf wel eens een ombudsman nodig gehad? ‘Ik was nog rechter en fietste in Amsterdam door de regen naar een cursus. Een auto van Parkeerbeheer haalde op een onbesuilde manier een dubbelgeparkeerde auto in. Ik moest uitwijken, ging onderuit, mijn fiets was verbogen en ik had mijn hand opengehaald. Parkeerbeheer ging er als een haas vandoor, maar reed zich vast in het verkeer, waardoor ik de heren kon aanspreken. Ze vonden dat ik niet zo moeilijk moest doen. ‘Thuis heb ik de politie gebeld, ik werd verzocht naar het politiebureau te komen. Daar vertelde een politiemann dat hij mij als verdachte ging horen. Ik ben direct gestopt en zei: dit aanvaard ik niet, bekijkt u het maar. Het was buitengewoon onprettig om te merken hoe gesloten het systeem was en dat men elkaar dekte.’

De Nationale Ombudsman beschermt de burger tegen onbehoorlijk overheidsoptreden. In zijn hoekkamer op de vijfde verdieping aan de rand van het centrum in Den Haag heeft Brenninkmeijer uitzicht op bijna alle ministeries. Ook het Binnenhof ligt binnen schootsaf-

stand. Hij is een telg uit een zijtak van de familie Brenninkmeijer, die rijk werd met de modeketen C&A. Twaalf generaties terug hebben zij dezelfde stamvader. Brenninkmeijer is zijn zesde jaar ingegaan als ombudsman. Vorige week heeft de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken besloten hem voor te dragen voor een tweede termijn. De Tweede Kamer stemt daar begin volgend jaar over.

Rond Kerstmis trekt hij zich terug in zijn huisje 1.500 meter hoog in de Franse Alpen. Daar werkt hij aan het jaarverslag dat in maart uitkomt. Het aantal klachten van vorig jaar (12.200) werd in november bereikt. Brenninkmeijer kan snoeihard uithalen. Dat de overheid stelselmatig het vertrouwen van de burger schaamt, bijvoorbeeld. Hij wil er niks over kwijt. De keer dat hij iets zei over het jaarverslag voordat het was aangeboden aan de Tweede Kamer, kreeg hij een sneer van de Kamervoorzitter. Toch slaat hij nooit met de vuist op tafel. Hij adviseert, plooit en bemiddelt. Als jongen sus-te hij al ruzies. ‘Je moet er samen uitkomen. Het alternatief is het gevecht. Daar geloof ik niet in.’

De boekenkast reikt tot het plafond. Hij grijpt er *Quintillianus. De kunst van de redenaar* uit. ‘Excellent onderhandelen is essentieel voor bemiddeling. Zacht op de persoon, hard op de zaak. Niet je waarden verwanselen om eruit te komen. Geen concessies doen. Integer blijven.’ Achter zijn bureau hangt een panoramafoto van de Hofvijver met het Mauritshuis en het Torentje. ‘Een portier van het gerechtshof had hem bij het grofvuil gevonden. Ik heb hem geruild tegen een Oranjemok met daarop de net verloofde Juliana en Bernhard.’

Op tafel ligt *De wet in gewoon Nederlands* naast het *Verzameld werk* van Franz Kafka, de Tsjechische schrijver die het had gemunt op de ondoorgrondelijke overheidsbureaucratie, waarin de eenzame burger hopeloos verdwaalt.

Wanneer gaan uw haren recht over-eind staan? ‘Als kinderen in de knel komen. En als iemand onmenselijk wordt behandeld. Een meneer die niet zo stevig in elkaar zit, vreemd gedrag vertoont, in een politiecel wordt opgesloten, op de grond plast en door een politiemann met zijn hoofd door de urine wordt gehaald.’

Macht werkt op mij als een rode lap

Wat doet u dan? ‘Ik blijf zakelijk, ik kan me niet laten leiden door emoties. Ik onderzoek wat er precies is gebeurd. Is er één agent geflipt of is de cultuur niet goed? Het was de agent.’

De verruwing is een gevolg van de groeiende irritatie over het afwijkende, constateert Brenninkmeijer. ‘De bejegening van homo’s, van Joden met keppeltjes, vrouwen met een hoofddoek. Terwijl onze samenleving kleur heeft doordat dit allemaal bestaat. Het zou anders beangstigend grijs en grauw zijn.’

De roep om zware straffen – ook al een uiting van de vergroving, vindt Brenninkmeijer. ‘In Nederland kun je je gang gaan omdat er slap wordt gestraft, is de gedachte. Internationaal onderzoek wijst uit dat Nederland het allerzwaarst straft van Europa. Er wordt maar wat geroepen, zogenaamde wijsheden worden voor waar aangenomen. Ze zijn aantoonbaar niet waar, maar ze bepalen wel de politieke keuzen. Daar maak ik me ernstig zorgen over.’

Een incident is snel een schandaal. ‘Het enorme tumult over Gouda, een tijdje geleden. Puberende Marokkaanse jongetjes die rotzooi trappen. Als je de geschiedenis bekijkt, is dat niet zo uitzonderlijk. Het gaat om kleine aantallen. De indruk wordt gewekt dat het een geweldige puinhoop is.’

De Gouwenaar die er last van heeft zal zeggen: makkelijk praten, ik zit met die ellende. ‘Inwoners van Gouda kunnen er veel last van hebben, daar is geen twijfel over. Wat ik relatieveer is dat het overal zo is. Het is op bepaalde plaatsen en het is oplosbaar.’

Wat vindt u van de term straatterroristen? ‘Daarmee maak je het probleem onhanteerbaar. Terroristen sluit je eenwig op. Dat is kostbaar en inefficiënt. We hebben het over jongens die in ons afgrijselijke vmbo klem zijn komen te zitten, een oninteressante opleiding die niet aansluit bij wat zij kunnen. Jongens die hun achternaam moeten maskeren als ze solliciteren omdat werkgevers op achternaam selecteren. Ze vervelen zich te pletter. Het houdt op als ze een vrouw hebben en een gezin.’

De ‘agressieve grondtoon in onze cultuur’ zit Brenninkmeijer dwars. ‘Die zit heel diep. Hoe kijken modelle-n naar het publiek? Arrogant, soms regelrecht agressief. Onze was effectief, ik had goede gesprekken, met Rouvoet en met de mensen in het veld, maar ik hoorde ook dat ik de jeugdzorg had beschadigd. ‘Dat heeft tot gevolg dat ik andere woorden kies. Maar ik blijf wel zeggen waar het op staat. Burgers moeten het gevoel hebben: die man staat ergens voor. Als ik steeds zeg: ik snap wel hoe dit zo is gelopen, ben ik zo grijs als wat. Als ik jeuk veroorzaak, doe ik mijn werk goed.’

debat, in de media, hij zit overal. Jakhalzen van *De Wereld Draait Door* vind ik erg leuk, maar het is behoorlijk agressief. Powned ook. Het is amusement, maar wel waardeloos amusement, want het zegt niks. We zijn ver afgeraakt van waar het werkelijk om gaat.’

Waar gaat het werkelijk om? ‘Vraag aan de burger: waar bent u het trotst op in onze samenleving? Dan zegt hij: de manier waarop we met elkaar omgaan. Niet de economie, niet de crisis, niet de gadgets, niet de auto. De sociale band is het belangrijkste. Vraag je vervolgens: waar maakt u zich het meest zorgen om? Antwoord: de manier waarop we met elkaar omgaan.’

Daar is steeds meer op af te dingen. ‘Er is een groep die afwijkend gedrag vertoont. In de war, agressief, crimineel – een paar procent. Van het politieke en maatschappelijke debat krijg je de indruk dat onze samenleving er vol mee zit. Dat er continu camerabewaking nodig is, dat we permanent moeten fouilleren, dat de straffen nog zwaarder moeten worden, dat tbs moet worden afgeschaft terwijl heel Europa met bewondering kijkt hoe goed het bij ons functioneert.’

Slap verhaal, dat kennen we nu wel, zullen velen zeggen. ‘Dan zeg ik: slap verhaal? Wat beoog je met deze opstelling? Maakt dit onze samenleving succesvol?’

Wat moet er gebeuren? ‘Het narcisme moet worden geremd. De basisvorm van narcisme is dat mensen zich heel veel geld toeëigenen. Geld verdienen is geen probleem, je geld toeëigenen wel.’

Graaien. ‘Dat is de ruwe term.’

We hebben het over bonussen. ‘Bonussen. Mensen die zichzelf hoge salarissen toekennen. We moeten kritischer staan tegenover het superego. Je moet je niet beter wanen, we zijn allemaal gewoon mensen.’

Graaien en eerder in het gesprek lomp, over die woorden zou u vroeger niet zijn gevallen. U hebt zich in het verleden vaak wel krachtiger uitgedrukt. ‘Ik heb een keer geschreven dat de jeugdzorg een gedragsstoornis heeft. Toenmalig minister Rouvoet was daar zeer door geraakt, en ook de sector reageerde onthutst. Het was effectief, ik had goede gesprekken, met Rouvoet en met de mensen in het veld, maar ik hoorde ook dat ik de jeugdzorg had beschadigd. ‘Dat heeft tot gevolg dat ik andere woorden kies. Maar ik blijf wel zeggen waar het op staat. Burgers moeten het gevoel hebben: die man staat ergens voor. Als ik steeds zeg: ik snap wel hoe dit zo is gelopen, ben ik zo grijs als wat. Als ik jeuk veroorzaak, doe ik mijn werk goed.’

Alex Brenninkmeijer: ‘De mens is geen wolf, maar kan wel wolvengedrag vertonen.’

Wat zijn uw drijfveren? ‘Macht werkt op mij als een rode lap. Ik heb een gruwelijke hekel aan veel macht, daar ben ik heel alert op. In de verhouding overheid-burger liggen de machtsverhoudingen scheef. Mijn werk is te bevorderen dat ze gelijkwaardig met elkaar omgaan. ‘Ik ben opgegroeid in de Rivierenbuurt in Amsterdam. Wij gingen twee keer per week naar de Albert Cuypmarkt. Daar was altijd vrolijkheid. Grappen werkten als smeermiddel. Ik heb er het gevoel ontwik-

keld dat ik iedereen interessant vind. Ik ben geïnteresseerd in wat mensen beweegt, ook mensen die vervelend doen. Mijn reactie is niet meteen: met jou wil ik niks te maken hebben. Ik kom nog elke week op de markt, het is een van de plezierigste plekken van de wereld. ‘De meeste mensen zijn bijzonder prettig. Uit onderzoek blijkt dat mensen voor meer dan 90 procent heel behulpzaam zijn. Ze helpen ook nog eens vaak uit zichzelf. Je hoeft het niet eens te vragen.’

Dat is nog eens een optimistisch mensbeeld. ‘Dat put ik ook uit de apenonderzoeken van Frans de Waal. De mens is eigenlijk een mensaap. Volgens De Waal is empathisch gedrag het resultaat van de evolutie. Op het moment dat een soort in staat is een zelfbeeld te hebben, kunnen ze het verschil maken tussen zichzelf en de ander. Dolfijnen, olifanten en mensen hebben dat vermogen. Als je dat onderscheid kunt maken, kun je je afvragen wat de ander nodig

heeft. Dat doen mensen graag. Mensen worden net zo gelukkig als ze zelf iets hebben als wanneer ze het een ander kunnen geven.’

Maar ze houden alles voor zichzelf. ‘Wij zijn gemaakt om te leven in gemeenschappen van maximaal vijftig mensen. In onze complexe maatschappij kunnen wij worden aangezet tot onmenselijk gedrag. De mens is geen wolf, maar kan wel wolvengedrag vertonen. Daar moeten we alert op zijn. Zo iemand met

een wapen, is een monster.

Als het een kwestie van evolutie is, en de mens alleen maar beter wordt, zal er een tijd komen dat we geen ombudsman meer nodig hebben. ‘Zondermeer. Het prettige van dit instituut is dat ik werk aan mijn eigen opheffing.’

MORGEN: PHILIPPE REMARQUE, HOOFDREDACTEUR DE VOLKSKRANT